

**БУХТІАРОВА**  
Аліна Геннадіївна

УДК 336:005.584.1(477)

**ВИСОЦЬКА**  
Яна Володимирівна

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ  
СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО  
МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ**

к.е.н., старший викладач,  
Сумський державний  
університет

студент, Сумський державний  
університет

**THE SPECIALTY OF FUNCTIONING OF  
THE FINANCIAL MONITORING SYSTEM  
IN UKRAINE**

**BUKHTIAROVA Alina Hennadiivna** – PhD in Economics, senior lecturer, Sumy State University

**VYSOTSKA Yana Volodymyrivna** – student, Sumy State University

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. Досліджено аспекти діючих законодавчих положень, стосовно запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у контексті фінансового моніторингу в Україні, проаналізовано існуючу методику фінансового моніторингу в Україні та деякі показники, що характеризують її якість. Виявлено, що існують деякі «чорні» плями у системі фінансового моніторингу України, які не вразовують основну природу операцій стосовно легалізації доходів.

\* \* \*

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования системы финансового мониторинга в Украине. Исследованы аспекты действующих законодательных положений, относительно предотвращения и противодействия легализации доходов, полученных преступным путем, финансирование терроризма и финансирование распространения оружия массового уничтожения в контексте финансового мониторинга в Украине, проанализировано существующую методику финансового мониторинга в Украине и некоторые показатели, характеризующие ее качество. Выявлено, что существуют некоторые «черные» пятна в системе финансового мониторинга Украины, которые не учитывают основную природу операций по легализации доходов.

\* \* \*

Stability development of the economy of a country depends on the effectiveness of the functioning of individual participants in the financial market, which determine the general macroeconomic situation. Ensuring the functioning of financial institutions in accordance with the current legislation of Ukraine is carried out on the basis of financial monitoring, which is part of the system of public administration. According to the definition defined in the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to the Legalization of Income, the Criminal Way Received, the Financing of Terrorism, the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction", financial monitoring can be understood as a system of appeals of the executive authorities on the control of the legalization of incomes, the received criminal way, aimed at financing terrorism or the proliferation of weapons of mass destruction, the object of which is all financial transactions related to monetary funds or other ways that are not can be a financial market.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the functioning of the financial monitoring system in Ukraine. The aspects of current legislative provisions concerning prevention and counteraction to the legalization of proceeds from crime, terrorist financing and financing of the proliferation of weapons of mass destruction in the context of financial monitoring in Ukraine are analyzed, the existing method of financial monitoring in Ukraine and some indicators that characterize its quality are analyzed. It has been found that there are some "black" spots in the system of financial monitoring of Ukraine, which does not take into account the main nature of operations on legalization of incomes.

As follows, financial monitoring in Ukraine combines the characteristics of the US and European methodologies that identify the most risky operations and set limits on operations that require verification, identification and monitoring. At the same time, financial monitoring is carried out at the level of almost all financial institutions, and special attention is paid to banks. Today, there are some "black" spots in the system of financial monitoring of Ukraine, which do not take into account the main nature of transactions in the field of legalization of incomes. However, the review of existing norms of the functioning of the monitoring bodies will allow comprehensive coverage of transactions in the financial market.

**Ключові слова:** фінансовий моніторинг, протидія легалізації доходів, фінансування тероризму, банк, фінансовий ринок, банківська система

**Ключевые слова:** финансовый мониторинг, противодействие легализации доходов, финансирования терроризма, банк, финансовый рынок, банковская система

**Keywords:** financial monitoring, counteraction to legalization of incomes, financing of terrorism, bank, financial market, banking system

## ВСТУП

Стабільність розвитку економіки окремої країни залежить від ефективності функціонування окремих учасників фінансового ринку, які визначають загальну макроекономічну ситуацію. Забезпечення функціону-

вання фінансових установ у відповідності до діючого законодавства України здійснюється на основі фінансового моніторингу, що є частиною системи державного управління. Відповідно до визначення, наведеного у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», під фінансовим моніторингом можна розуміти систему заходів виконавчих органів влади стосовно контролю легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, доходів, спрямованих на фінансування тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення, об'єктом яких є усі фінансові операції, пов'язані з грошовими коштами або іншим майном, що здійснені суб'єктами фінансового ринку [5].

Важливість досліджуваної тематики пояснюється нестабільністю економічної та політичної ситуації України, а також непрозорістю системи фінансування окремих секторів економіки, що впливає у перманентний дефіцит державного бюджету, збитковість системно важливих суб'єктів фінансового ринку та неадекватність їх заявлених грошових потоків існуючим.

**МЕТОЮ РОБОТИ** є дослідження особливостей функціонування тарозвитку системи фінансового моніторингу України.

### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступили вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, наукові роботи вітчизняних дослідників, матеріали періодичних видань, статистичні дані Служби державного фінансового моніторингу України та Національного банку України. У процесі дослідження було використано методи структурно-логічного аналізу, синтезу, групування, порівняння та узагальнення.

### РЕЗУЛЬТАТИ

В Україні фінансовий моніторинг проводиться у розрізі трьох основних секторів фінансового ринку:

– банківська система: моніторинг проводиться у розрізі банків та їх філій, основою якого виступає розкриття інформації стосовно фінансових операцій, пов'язаних із грошовими коштами, майном та цінними паперами;

– фондовий ринок: моніторинг проводиться у розрізі торговців цінними паперами, депозитаріями, інститутів спільного інвестування та бірж;

– ринок фінансових послуг: моніторинг проводиться у розрізі не банківських фінансових установ (страхових, лізингових компаній, кредитних спілок, тощо), стосовно контролю за їх грошовими потоками [2, 3].

У відповідності до підпорядкованих секторів фінансового ринку, державного фінансового моніторингу проводиться наступними суб'єктами:

– Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку,

– Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг;

– Національним банком України.

Додатково, визначаються спеціально уповноважені органи виконавчої влади, метою яких є забезпечення надання та публікація відповідної інформації задля забезпечення фінансового моніторингу, на даний момент дані функції покладено на Державну службу фінансового моніторингу України [1].

У світовій практиці виділяють дві системи фінансового моніторингу: американську та європейську. Перша

є більш жорсткою, за неї кожна фінансова установа має надавати звіти до органів моніторингу стосовно усіх фінансових операцій, що перевищують відповідні до законодавства країн лімітів у доларовому еквіваленті. Зазвичай, ліміти встановлюються відповідно до рівня розвитку країни, а також залежать від середнього рівня доходів громадян, що дозволяють коригувати середні можливі суми переказів відповідно до регальних доходів [12].

Натомість, європейська система передбачає більш м'який підхід, за яким фінансовому моніторингу підлягають лише ті операції, які можна віднести до підозрілих відповідно до зазначеного законодавством переліку. Зазвичай, до операцій, що потребують додаткового фінансового моніторингу, відносять лише ті, суми за якими перевищують встановлені ліміти відповідно до законодавства кожної окремої країни. При цьому, рішення стосовно передачі інформації про фінансові операції, що не перевищують зазначені ліміти проте вважаються підозрілими, приймається безпосередньо на рівні банківської установи. Через значну довіру до банківського сектору, така модель має місце у країнах із саморегульовним банківським сектором, де вплив держави є мінімальним та зосередженим на підтримку основних фінансових взаємозв'язків [4, 6, 12].

Україні притаманна змішана модель фінансового моніторингу, що характеризується встановленням межі обов'язкового фінансового моніторингу. Це спричинено тим, що початково вимоги Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ) до України були більш жорсткими через високий рівень концентрації «брудних» грошей у економіці. Оскільки Україною були виконані усі вимоги, то вона була виключена із «чорного» списку – обмеження стосовно обов'язкового фінансового моніторингу послабилися. При цьому залишився обов'язковий ліміт стосовно суми фінансових операцій, перевищення якого свідчить про необхідність обов'язкового фінансового моніторингу (що є притаманним для американської моделі), а також зазначається перелік операцій, що мають підвищений ризик, та рекомендовані для передачі відповідним органам для фінансового моніторингу (що притаманно для європейської моделі).

Так, в Україні фінансовий моніторинг відповідно до закону проводиться у випадку, якщо фінансова операція проводиться на суму, що дорівнює або перевищує еквівалент 150 000 грн. (виключенням є суб'єкти господарювання, що проводять лотереї чи надають можливість доступу до будь-яких азартних ігор (в тому числі, і віртуальних), їх фінансові операції підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу у випадку перевищення суми еквіваленту 30 000 грн), та визначається як ризикова операція, відповідно до діючого законодавства [2, 8].

Відповідно до чинного законодавства усі операції фінансових установ, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу можна умовно згрупувати на:

– операції з нерезидентами країни, що не виконують вимоги міжнародного співробітництва стосовно протидії та запобіганню легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму;

– грошові перекази на анонімні рахунки, або на рахунки, відкриті у фінансовій установі офшорної країни;

- перекази за кордон з вимогою отримання коштів у готівковій формі;
- придбання чеків, цінних паперів чи інших платіжних засобів за готівку;
- обмін готівкової іноземної валюти;
- страхові виплати чи відшкодування;
- транзитні грошові перекази (із подальшим перерахуванням на інші рахунки);
- грошові потоки новоствореного підприємства, його перша транзакція, та перекази на рахунки третіх осіб;
- наявність невизначеного цільового характеру фінансової операції, чи відсутність економічного змісту її проведення;
- фінансова операція не відповідає основній діяльності юридичної особи;
- наявність системності проведення фінансової операції [6, 7, 8].

Фінансовий моніторинг в Україні охоплює діяльність майже усіх фінансових установ, а система фінансового моніторингу визначається багаторівневістю, що характеризується сукупністю форм та методів взаємовідносин з урахування законодавчої бази [9].

Таким чином, моніторинг проводиться на п'яти рівнях:

- 1) відносини клієнт-фінансова установа: за яким основним об'єктом моніторингу виступає саме клієнт та цільовий характер здійснюваної ним фінансової операції (визначаються обсяги операції та кількість клієнтів, особливості його фінансової діяльності, тощо);
- 2) відносини на рівні фінансової установи: проводиться моніторинг внутрішніх операцій між відділами, персоналом чи керівництвом;
- 3) відносини між фінансовими установами та органами, що проводять моніторинг: забезпечення обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу, передача інформації про підозрілі фінансові операції органам моніторингу;
- 4) відносини між органами моніторингу та загальнодержавними органами нагляду та контролю: визначення порядку подання інформації стосовно сумнівних фінансових операцій;
- 5) відносини між органами протидії легалізації доходів України та міжнародними організаціями: створення рейтингових систем на світовому фінансовому ринку, вживання заходів стосовно можливості фінансової співпраці з установами окремої країни тощо [3, 12].

Така п'ятирівнева система дозволяє охопити усіх

учасників фінансового ринку, та виявити підозрілі операції незалежно від їх джерела виникнення. При цьому, система моніторингу може мати іншу структуру побудови залежно від: фінансового стану та розмірів відповідного ринку, специфіки діяльності фінансової установи, кількості клієнтів та тенденції розвитку економіки [10].

Основними показниками, що характеризують ефективність існуючої методики фінансового моніторингу в Україні є динаміка стосовно інформування про фінансові операції. Так, обсяги отриманих повідомлень Держфінмоніторингом про фінансові операції за період 2014-2018 років наведено на рис. 1.

Так, спостерігається зростання обсягів повідомлень про фінансові операції на 644,3 % за весь досліджуваний період та на 23,2 % у 2018 р. відносно попереднього. Така динаміка свідчить про зростання прозорості фінансових операцій, проте для більш точного висновку необхідно провести аналіз отриманих повідомлень у розрізі ознак фінансового моніторингу (рис. 2).

Відмітимо, що при збільшенні загального обсягу повідомлень частка фінансових операцій, за якими проводиться моніторинг має тенденції до зменшення (із 886 шт. у 2014 р. до 170 шт. у 2018 р.). Така динаміка в умовах існуючої економічної ситуації у країні, а також загальних обсягів повідомлень до Держфінмоніторингу не є адекватною, оскільки в умовах війни у східній частині країни збільшується ризик можливості фінансування тероризму, а також відмивання грошей, отриманих цим шляхом, додатково – постійний дефіцит бюджету та відсутність прозорих кошторисів виконаних робіт акцентує увагу на необхідності посиленого фінансового моніторингу.

Додатково, проведемо аналіз структури фінансових операцій, за якими Держфінмоніторинг проводить моніторинг (рис. 3).

Згідно з рис. 3 найбільша увага та посилений моніторинг приділяється банківським фінансовим операціям. За весь досліджуваний період їх частка становила більше ніж 97%. Проте особливу увагу доцільно приділяти і фінансовим операціям страхових, дилерських, клірингових, інвестиційних та інших компаній, основна діяльність яких супроводжується фінансовими операціями. Адже, хоча банки й виступають як основна кредитна установа, що надає фінансові послуги, проте значна частина розрахунків залишається у тіні, що ігнорується фінансовим моніторингом.



Рис. 1. Динаміка інформування про фінансові операції за період 2014-2018 рр. [1]

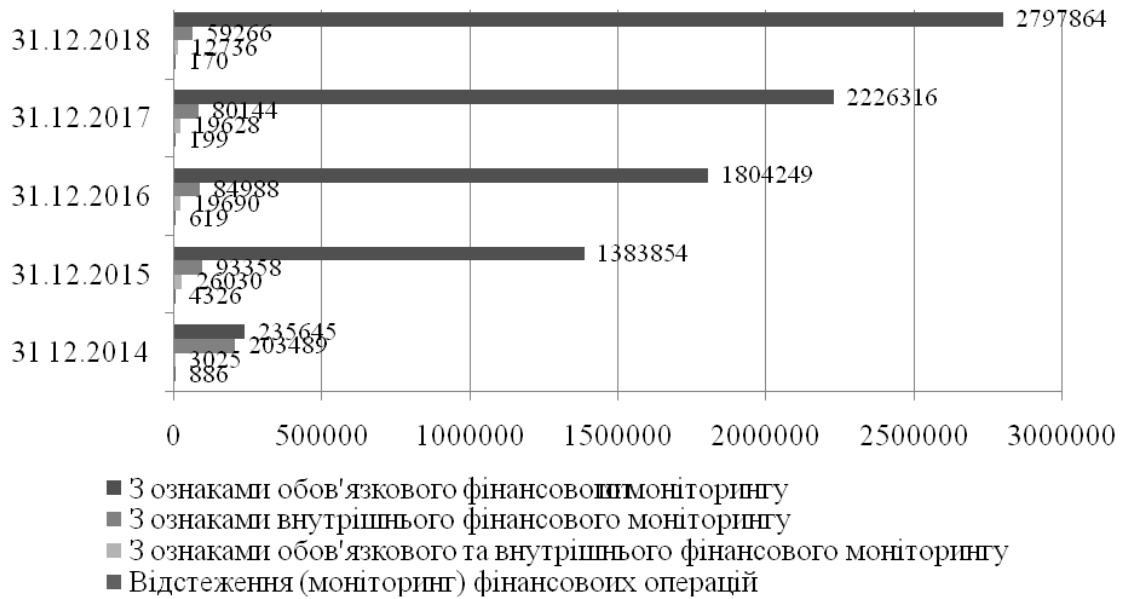


Рис. 2. Динаміка отриманих повідомлень в розрізі ознак фінансового моніторингу за 2014-2018 рр. [1]

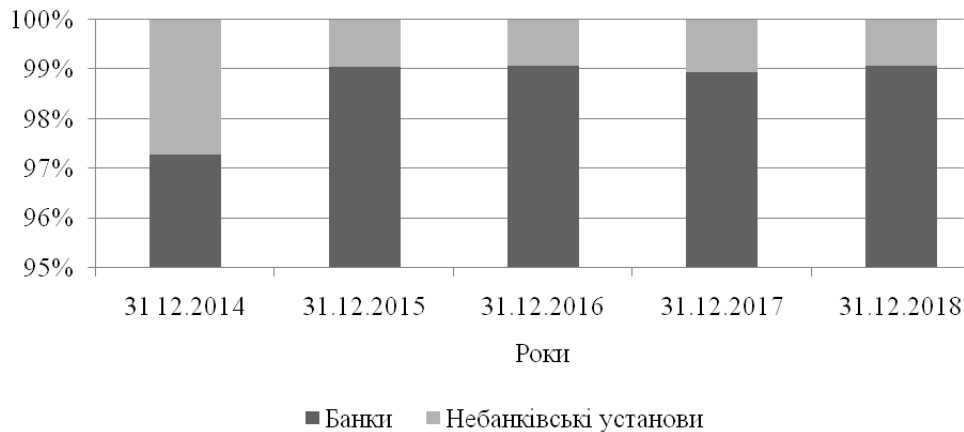


Рис. 3. Структура фінансових операцій, за якими Держфінмоніторинг проводить моніторинг за 2014-2018 рр. [1]

Відповідно до наведених статистичних даних та існуючих економічних тенденцій виділимо основні недоліки фінансового моніторингу в Україні:

– по-перше, існуюча система моніторингу не повною мірою враховує повідомлення від фінансових установ, і лише їх незначна частка підлягає відстеженню (моніторингу). Задля збільшення обсягів охоплення звернень та якості моніторингу у цілому, можемо запропонувати дещо реструктурувати методику моніторингу, за якою усі повідомлення з ознаками зовнішнього та внутрішнього фінансового моніторингу мають підлягати зовнішньому моніторингу. Для цього, є необхідність створення окремих структурних підрозділів на рівні кожної банківської установи, які б напряму представляли інтереси Держфінмоніторингу та проводили більш інтенсивний контроль.

– по-друге, основним недоліком фінансового моніторингу в Україні є те, що на усіх п'яти рівнях проведення моніторингу не враховується призначення операцій. Тобто, ефект «відмивання» грошових коштів залишається присутній. При цьому, є необхідність розширити процес моніторингу, за яким особлива увага має приділятися юридичним особами (а саме, цільовому характеру та адекватності фінансових операцій,

при операціях закупівлі товару – співставлення реальних цін за товарну одиницю із зазначеними юридичною особою тощо), а також, фізичним особам та їх оточенню, які проводять державну чи підприємницьку діяльність та мають доступ до значних фінансових ресурсів.

– по-третє, існуюча методика фінансового моніторингу здійснюється на основі аналізу високоризикових фінансових операцій, що майже виключають можливість аналізу невеликих за обсягом та постійних фінансових операцій, що не мають чітких часових інтервалів. Тобто доцільно знизити межу грошового еквіваленту за якої проводиться аналіз фінансової операції, та зосередитися на їх циклічності.

## ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансовий моніторинг в Україні поєднав у собі характеристики американської та європейської методології за якими визначаються найбільш ризикові операції та встановлюються межі стосовно операцій, які потребують верифікацію, ідентифікацію та моніторинг. При цьому фінансовий моніторинг проводиться на рівні майже усіх фінансових установ, а особлива увага приділяється банкам. На сьогодні існують деякі «чорні» плями у системі фі-

нансового моніторингу України, які не враховують основну природу операцій стосовно легалізації доходів. Проте, перегляд існуючих норм функціонування органів, що проводить моніторинг, дозволить всебічно охоплювати операції на фінансовому ринку.

#### Список використаних джерел

1. Архів статистичної інформації. Державна служба моніторингу України. URL: [http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat\\_id=83&lang=uk](http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk)

2. Архів статистичної інформації. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

3. Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушкевич Я.В. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти. К.: Парлам. вид-во, 2015. 216 с.

4. Буткевич С. Фінансовий моніторинг в Україні: правова природа та перспективи розвитку. Юридична Україна. 2012. № 4. С. 43-49.

5. Д'яконова І., Шиян Д. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. Вісник Української академії банківської справи. Суми: ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України", 2013. №1 (34). С. 10-16.

6. Левишаков С.Ф. Вплив світового досвіду на становлення фінансового моніторингу в Україні. Європейський вектор економічного розвитку, 2010. №1 (8). С. 92-100.

7. Про Державний комітет фінансового моніторингу України. Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=26&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=26&lang=uk&page=1)

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 24.11.2018 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

9. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. Постанова Національного банку України від 26.06.2015 № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.

10. Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Указ Президента України від 22.07.2003 № 740. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=5&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=5&lang=uk&page=1).

11. Про участь України в Євразійській групі з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. Указ Президента України від 30.09.2004 №1156. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=43&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=43&lang=uk&page=1)

12. Хмелюк А.А. Ефективність фінансового моніторингу.

Бізнес Інформ, 2015. Вип. 6. С. 199-203.

#### References

1. Archive of statistical information. The State Financial Monitoring Service of Ukraine. URL: [http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat\\_id=83&lang=uk](http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk) (in Ukrainian).

2. Archive of statistical information. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/> (in Ukrainian).

3. Hurzhii S.H., Kopylenko O.L., Yanushkevych Ya.V. Combating Money Laundering: Legal, Organizational and Practical Aspects. Kyiv: Parliament publishing, 2015. 216 p. (in Ukrainian).

4. Butkevych S. Financial monitoring in Ukraine: legal nature and prospects of development. Legal Ukraine. 2012. № 4. pp. 43-49. (in Ukrainian).

5. Diakonova I., Shyian D. Methodology for evaluating the effectiveness of financial monitoring. Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking. Sumy: School of Business Administration "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine", 2013. № 1 (34). pp. 10-16. (in Ukrainian).

6. Levshakov S.F. Influence of world experience on the establishment of financial monitoring in Ukraine. European vector of economic development, 2010. №1 (8). pp. 92-100. (in Ukrainian).

7. About the State Committee of Financial Monitoring of Ukraine. Decree of the President of Ukraine from 09.12.2010 № 1085. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=26&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=26&lang=uk&page=1) (in Ukrainian).

8. On Prevention and Counteraction of the Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction. Law of Ukraine from 24.11.2018 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (in Ukrainian).

9. On approval of the Regulations on the implementation by banks of financial monitoring. Resolution of the National Bank of Ukraine from 26.06.2015 № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15> (in Ukrainian).

10. On Measures to Develop the Anti-Money Laundering (Counterfeiting) Program for the Prevention of the Proceeds from Crime and the Financing of Terrorism. Decree of the President of Ukraine from 22.07.2003 № 740. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=5&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=5&lang=uk&page=1) (in Ukrainian).

11. About Ukraine's participation in the Eurasian Group for combating the legalization of criminal proceeds and terrorist financing. Decree of the President of Ukraine from 30.09.2004 № 1156. URL: [http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat\\_id=33&doc\\_id=43&lang=uk&page=1](http://sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=33&doc_id=43&lang=uk&page=1) (in Ukrainian).

12. Khmeliuk A.A. Efficiency of financial monitoring. Business-Inform, 2015. Issue 6. pp. 199-203. (in Ukrainian).